

Déli irányból

Mint szemtanú és szenvedő alany, ott voltam ama csütörtöki napon, október 25-én 1956-ban az Ország Háza előtt.

Akkor, huszonnyolc évesen, barátommal mi is végigkísértük az egyre szaporodó lelkes tömeget, mely szovjet harckocsik kíséretével a Tamács körúttól a Szabadság tér érintésével eljutott a Parlamentig. Ott voltam szorosán a magyar lobogókkal feldíszített négy szovjet harckocsi mellett, melyek a Kossuth Lajos térnek a mai Néprajzi Múzeum előtti részén helyezkedtek el. A szovjet kiskatonák a páncélosok tetején és mellette valóban fraternizáltak a magyar felvonulókkal, akik közül többen, felhasználva az iskolában szerzett orosz nyelvtudásukat, igyekeztek megmagyarázni az eseményeket. Mindez valamikor tíz óra tájban történt, a felvonulók egyre érkeztek a térre, többségük a parlament lépcsőjén helyezkedett el. Látszólag egy küldöttség igyekezett a parlamentbe jutni, melynek bejáratát őrség (hogy milyen, nem tudom) állta el.

Szomorú, szürke, esőre hajló idő volt. Ekkor dörrent el az első lövés, illetve lövéssorozat. Valószínűleg géppisztolysorozat. A szovjetek azon nyomban abbahagyták a fraternizálást, beugrottak a páncélosokba és úgy emlékszem, az előbb már említett négy páncélos mögé ekkor egy páncélozott jármű gördült. A páncélosok ekkor a menetirányból kifordították ágyutornyait a tér déli oldala felé, ahonnan a lövések zaját hallani lehetett. A tömeg futásnak eredt. Pillanatok tört része alatt fel kell mérnünk, merre? Az Országház-lépcsőt irányoztuk meg, de onnan már rohantak az ellenkező irányba, mert a kapukat hirtelenséggel bezárták. Az egyetlen védettséget a Földművelésügyi Minisztérium tömbje kínálta, s mi a felvonulók zömével ezt az épületet céloztuk meg. Közben a lövéssorozatok tovább hangzottak, s láttam, hogy egyesek a Kossuth tér közepén elesnek.

Mire az FM kapujához értünk, a nagykapuk éppen bezáródtak, voltak, akik még benne álltak a kapuk záródó részében, de rövidesen — belülről — ezeket is ki-rekesztették. Nem használt a dörmögés és átkozódás, egyedüli menedék az árkádsor alatt kínálkozott. Így kerültünk a déli árkádsor környékére, oda, ahol az épület síkja a kiugró rizalitba megy át. Itt erős lövöldözés, rövid géppisztolysorozatok — habár ezek éppúgy lehettek géppuskák is — hangzottak. Minden sorozat után a tömeg egyre jobban szorult az árkád alá, s nyomta maga előtt azokat, akik már a vélt biztonságba kerültek. Barátom ekkor még mellettem állott. Soha el nem tudom felejtetni azt az óráknak rémlő pillanatot, melyben a sorozatok dörrenései összevegyültek a testekbe csapódó golyók tompa puffanásaival. Mellettem egy öreg néni küzdött a megismétlődő nyomásáradattal. — „Fogjon meg fiatalember, mert nem bírok fenn-

maradni" — s fogtam, tartottam, míg képes voltam. A néni egyre mélyebbre süllyedt, és volt egy pillanat, amikor el kellett engednem, mert reménytelen volt állva megtartanom. Közben már nemcsak tompa puffanások hallatszótak, hanem látszólag az árkádon kívül szorultak gyűrűje is ritkult. Ezek nyilván vagy lefeküdtek, vagy a golyózapor áldozatául estek. Ekkor egy szétfröccsent koponya agyvelődarabjai terítettek be és a túlélési ösztönöm azt diktálta, hogy menekülnöm kell. Az FM-épület utcai szintjén volt egy óvóhelyi vészkijárat, többen felfedezték, kinyitni teljesen reménytelen volt. A vastag fémajtót kifelé, a tömeg irányába nyitni egyszerűen lehetetlennek bizonyult. Fejem fölött viszont elérhető magasságban a magassföldszinti ablakok a megváltást jelentették.

Mindezek felmérése pillanatok műve volt, kinyomtam magam a tömeg szorításából, felálltam az embertömeg vállaira, és már-már ott feküdtem a menedéket nyújtó ablakban, amikor millió kar ragadta meg a lábaimat. A helyzet kétségbeejtő volt. Mások is ide akartak feljutni, s testem jelentette a fedezék biztonsága és hárctér közötti kapcsolatot. Hogy megmenekültem, azt gojzer varrású sport félcipőmnek köszönhetem. Fél lábamról ez a cipő maradt a

görcsbe merevedett kezekben és én fejjel előre beestem egy kamrába. Még most is magam előtt látom a kamrát, ahol a falak mellett liszteszsákok és egy pár ünneplő csizma állott. Hogy a menekülés útját mások is követték-e, nem tudom.

Igyekeztem innen az udvar felé továbbjutni. Ami ezek után történt, ismét jellemző az akkori állapotokra. Az udvaron, annak biztonságában sokan álltak, és beszélgettek. A kapu zárva, eltorlaszolva, rajta keresztül még halálni lehetett a csatazajt. Megjelenésem ebben a légkörben furcsa lehetett. Ballonkabátom nemcsak szakadt, hanem véres és szennyezett volt, s fél lábam cipő nélkül. De látszólag senki nem törődött velem. (Vagy talán nem is akart?) Így kapaszkodtam fel a melléklépcsőházon az első emeletig, ahol a sokkhatástól valószínűleg összeestem. Mire magamhoz értem, az FM hivatali folyosóján ültem egy széken, s mellettem — véletlenül — akkori hivatalos munkám révén egy ismerősöm, aki elsősegélyben részesített. A folyosón álltak — kellő távolságba húzódva a tisztviselők, mivel a szobákban nem volt tanácsos tartózkodni, mert ha mozgás látszott, belöttek.

Az ijedtségen, a szilánkok okozta sérülésen, golyó által átlukasztott, vérrel szennyezett ballonkabátomon túl, a legnagyobb problémát hiányzó cipőm okozta. Nemcsak azért, mert október volt, hanem a cipő hiánya legalább ugyanazt a veszélyt rejtette magában, mint a sárgásbarna cipő. Ilyet hordtak ugyanis az ÁVH-sok. A sportkörből kapott fehér teniszcipő megoldotta volna a helyzetet, de legalább olyan gyanút kelthetett, mint a sárga-barna cipő. Egy hivatali szobában, belövések között, földön csúszva az írógép fekete indigója segített szürkévé varázsolni a teniszpicót. Így, dél felé, a Kozma Ferenc utcai mellékbejáraton távoztam. Amikor befordultam az Akadémia utcába, hátratekintve még láttam a Kossuth teret. Tesztek heverték szanaszét, s sebesültszállítók keresgéltek közöttük.

Azóta is, valahányszor arra járok, bár a lövések nyomait betömték, megborzongok. Magam is számtalanszor tettem fel a kérdést, vajon kik lőttek és honnan? Ha beállok az árkádsor mélyére a viszonylagos biztonságot adó könyökbe, úgy vélem, a lövések laposan jöhettek. Magasból leadott lövések ide nem nagyon csapódhattak volna be. Számomra csak két hely látszik elképzelhetőnek. Ha valaki a Kossuth-tér helyszínrajzára tekint, láthatja: maga a Parlament és a mai házasságkötőtermet tartalmazó épületembbsen, az MTESZ székház helyén a metróépítkezés felvonulás volt. Menedémem helyzete egyet kizár, azt, hogy ide a felvonult szovjet páncélosok lövései értek volna. De ennek kiderítése azokra vár, akik kellő információ birtokában a helyszínrajzi szituációt is felvázolva eljutnak az igazsághoz.

Ehhez kívántam szemtanúként szerény hozzájárulásomat megtenni.

Callmeyer Ferenc